

Warszawa, 10.10.2016

Monika Guszowska
Zakład Psychologii Klinicznej i Pedagogiki Specjalnej
Wydział Rehabilitacji
AWF Warszawa

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Łukasza Bojkowskiego
*Sytuacyjne, psychologiczne i koordynacyjne uwarunkowania
skuteczności gry indywidualnej w piłce nożnej*

Rozprawa doktorska mgr. Łukasza Bojkowskiego przygotowana po kierunku promotora dr hab. Macieja Tomczaka stanowi interesujące i wartościowe pod względem poznawczym oraz posiadające ważne implikacje praktyczne studium dotyczące czynników warunkujących skuteczność działania sportowego. Autor podjął wyzwanie przekroczenia ograniczeń większości dotychczasowych badań poszukujących determinant skuteczności działania sportowca w jednym obszarze – właściwości psychicznych, cech motorycznych czy aspektów fizjologicznych i przedmiotem zainteresowania uczynił cechy temperamentu, czynniki motywacyjne i zdolności motoryczne. Rozprawa posiada także implikacje praktyczne - wyniki badań można wykorzystać zarówno w procesie selekcji jak i treningu, zwłaszcza mentalnego, piłkarzy nożnych. Problem badań jest więc istotny w aspekcie teoretycznym i praktycznym, a tematyka pracy bez wątpienia mieści się w obszarze nauk o kulturze fizycznej. Analizując aktywność sportową Autor przyjmuje głównie perspektywę psychologiczną, tematyka rozprawy lokuje się więc przede wszystkim w obszarze badawczym psychologii sportu.

Realizując postawione przed recenzentem zadanie oceny, czy przedstawiona do recenzji rozprawa spełnia wymagania stawiane pracy doktorskiej, na wstępie należy rozważyć kryteria formalne. Praca liczy 131 stron i posiada zasadniczo strukturę typową dla prac empirycznych. Proporcje między częścią teoretyczną, metodologiczną i empiryczną są prawidłowe. Można by oczywiście dyskutować, czy nie lepiej byłoby wyróżnić takie właśnie trzy główne części rozprawy, kwestię wyboru rozwiązania spośród kilku możliwych należy jednak w mojej opinii pozostawić autorowi. Mam natomiast uwagę dotyczącą struktury części teoretycznej. Mało zasadne wydaje mi się tworzenie rozdziałów o objętości 2-3 stron (np. rozdział 1. *Psychospołeczne aspekty piłki nożnej*), zwłaszcza wtedy, gdy prezentowane są w nich treści zupełnie podstawowe, stanowiące raczej ogólne wprowadzenie do problemu.

Proponowałabym wyróżnienie trzech (pod)rozdziałów teoretycznych poświęconych kolejno uwarunkowaniom sytuacyjnym, podmiotowym i skuteczności indywidualnej w piłce nożnej.

Moją największą wątpliwość budzi ulokowanie rozdziału 3. *Badanie natężenia wymiarów sytuacji sportowej w piłce nożnej*. Autor przedstawia w nim wyniki badań własnych, których celem było ustalenie najbardziej charakterystycznych wymiarów sytuacyjnych w piłce nożnej. W tym miejscu rozprawy definiuje problem, opisuje badaną grupę i przedstawia uzyskane wyniki. Natomiast opis zastosowanego narzędzia, pytania badawcze i hipotezy znajdujemy w rozdziale 6. *Problematyka badawcza*. Zachowanie konsekwencji wymagałoby uzupełnienie rozdziału 3. o te informacje bądź (i to drugie rozwiązanie uznaję za bardziej właściwe) przeniesienie informacji zawartych w rozdziale 3. do rozdziału 6. Za takim rozwiązaniem przemawia też sam tytuł rozprawy. Skoro cele, pytania badawcze i hipotezy w części metodologicznej pracy odnoszą się do kwestii wyodrębnienia wymiarów sytuacyjnych najbardziej specyficznych dla piłki nożnej, dlaczego wyniki badania zostały umieszczone wcześniej? Nawet gdyby uznać je za badania wstępne (do kwestii tej powrócę w dalszej części recenzji), ich miejsce jest w części empirycznej pracy.

Przechodząc do zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów, chcę zwrócić uwagę na przekonujące uzasadnienie celowości podjęcia badań uwzględniających szersze spektrum potencjalnych determinant skuteczności działania w piłce nożnej oraz ograniczenia się do gry indywidualnej przedstawione we *Wstępie*. Szkoda, że w dalszej części *Wstęp* staje się opisowym spisem treści.

Za cenne uznaję sformułowane explicite uzasadnienia wyboru uwzględnionych w badaniu zmiennych psychologicznych. Mgr Łukasz Bojkowski nie bada wszystkiego, co zbadać się da (nawet przy użyciu zastosowanych narzędzi), tylko to, czego badanie jest zasadne, zarówno w świetle wyników wcześniejszych studiów jak i przyjętych w pracy założeń. Wybrane konstrukty psychologiczne konsekwentnie odnosi do tych wymiarów sytuacyjnych, które sędziowie kompetentni uznali za najważniejsze w piłce nożnej.

Ocena części teoretycznej rozprawy powinna koncentrować się na tym, czy Autor ujawnia umiejętność wyczerpującego, a zarazem krytycznego przedstawienia stanu wiedzy na temat problemu będącego przedmiotem badań własnych. W mojej ocenie mgr Łukasz Bojkowski umiejętnie wykorzystuje dotychczasowy dorobek teoretyczny i wyniki wcześniejszych badań do zdefiniowania problemu badań własnych, sprawnie relacjonuje wyniki uzyskane przez innych badaczy, brakuje nieco jednak pogłębionej analizy krytycznej wybranych treści oraz syntezy podstawowych wątków. Nie jestem zwolenniczką

powoływania się na dziesiątki wcześniejszych prac bez odwołania się do ich wyników (jak na s. 23: 15 prac dotyczących zmiennych psychologicznych i 26 prac dotyczących zdolności motorycznych). Sugeruje to, że Autor zapoznał się z literaturą przedmiotu, wolałabym jednak, by Autor nie tylko dał dowody jej znajomości, ale i umiejętności twórczego jej wykorzystania.

W tym miejscu odniosę się też do wykorzystanych w pracy źródeł. Literatura jest bogata, wykaz piśmiennictwa obejmuje 206 pozycji (w tym prawie 50 w językach obcych, głównie angielskim), w większości z ostatnich 15 lat. Sposób wykorzystania źródeł nie budzi zastrzeżeń. Zapis bibliograficzny nie jest jednak konsekwentny, w niektórych miejscach brakuje numerów stron (artykułów i rozdziałów monografii), nie jest natomiast przyjęte poprzedzanie nazwy czasopisma przyimkiem *w*. Najlepiej byłoby, gdyby Autor przyjął i konsekwentnie stosował jeden z systemów (tzw. stylów) bibliograficznych.

W części metodologicznej pracy, którą stanowi rozdział 6. rozprawy *Problematyka badawcza* doktorant powinien wykazać się umiejętnością jasnego określenia problemu, sformułowania celu pracy, pytań badawczych i hipotez. Problem i główny cel pracy został sformułowany poprawnie. Celem pracy jest ustalenie zależności między wybranymi właściwościami psychicznymi i zdolnościami motorycznymi a skutecznością działań indywidualnych piłkarzy nożnych. Drugi i trzeci cel szczegółowy oraz niemal wszystkie (poza pierwszym) pytania badawcze są w pełni zgodne z tak sformułowanym celem.

Moja wątpliwość dotyczy wymiarów sytuacyjnych piłki nożnej. Tytuł pracy sugeruje, że będą one traktowane jako uwarunkowania skuteczności gry indywidualnej. W pracy nie ma żadnych analiz, które byłyby ukierunkowane na poszukiwanie takich zależności. Z kolei sposób sformułowania czterech z pięciu pytań badawczych sugeruje (moim zdaniem), że wymiary sytuacyjne będą miały status czynników modyfikujących zależności między właściwościami sportowca a jego skutecznością. Tymczasem wyniki badania wymiarów sytuacyjnych są analizowane zupełnie niezależnie od pozostałych zmiennych. Analizując pierwszy szczegółowy cel badań, pierwsze pytanie badawcze i dwie pierwsze hipotezy badawcze dochodzimy do wniosku, że Doktorant ograniczył się do określenia specyficznych dla piłki nożnej wymiarów sytuacyjnych i nie badał ich związków z właściwościami podmiotowymi (jak sugeruje ryc. 3, s. 52), ani skutecznością zawodnika (jak sugeruje tytuł rozprawy), ani ich roli jako czynnika modyfikującego inne zależności (jak sugerują pytania badawcze).

Nie oznacza to, że badanie wymiarów sytuacyjnych było niecelowe. Pozwoliło ono (na drodze analiz teoretycznych) dokonać wyboru istotnych z punktu widzenia

psychospołecznego prototypu piłki nożnej zmiennych podmiotowych. W części metodologicznej pracy treści dotyczące wymiarów sytuacyjnych powinny więc chyba zostać oddzielone od kwestii dotyczących pozostałych badanych zmiennych i zależności między nimi, a ich badanie wyraźnie potraktowane jako badanie wstępne, przeprowadzone w celu dokonania wyboru zmiennych w badaniu zasadniczym. Przy takim ujęciu tytuł rozprawy powinien raczej brzmieć *Psychologiczne i koordynacyjne uwarunkowania skuteczności gry indywidualnej w piłce nożnej*. Poza tą kwestią, cele szczegółowe, pytania i hipotezy badawcze nie budzą zastrzeżeń.

Kolejnym przedmiotem oceny pracy naukowej jest dobór metod i osób badanych oraz umiejętność posługiwania się zastosowanymi w pracy narzędziami badawczymi. Mgr Łukasz Bojkowski wyczerpująco opisuje zastosowane psychologiczne narzędzia badawcze i testy zdolności motorycznych. Dobór narzędzi badawczych należy uznać za trafny, zabrakło mi jednak wyrażonego explicite uzasadnienia ich wyboru. Zestawienie informacji na temat badanych zmiennych, ich wskaźników i narzędzi pomiarowych w jednej tabeli jest z kolei zabiegiem ułatwiającym czytelnikowi orientację w kwestiach pomiaru. Może jedynie tytuł tabeli 3 (*Umieszczenie zmiennych w narzędziach badawczych*) nie jest zbyt zręczny pod względem językowym. Dobór osób badanych był celowy, nie budzi on zastrzeżeń, liczebność badanej grupy jest wystarczająca dla realizacji przyjętych w badaniu celów. Opis osób badanych jest wyczerpujący. Zastosowane w badaniach metody analiz statystycznych nie budzą zastrzeżeń. Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły udzielić odpowiedzi na pytania badawcze i zweryfikować hipotezy.

Wyniki badań zostały przedstawione w jednym rozdziale 7. *Wyniki badań właściwości psychicznych i zdolności motorycznych piłkarzy nożnych*, uporządkowane według zmiennych niezależnych i prezentowane konsekwentnie według pewnego schematu, co ułatwia odbiór prezentowanych treści. Opis i interpretacja wyników analiz statystycznych, zarówno tych podstawowych jak i bardziej zaawansowanych, są w pełni poprawne. Niecelowe jest jednak, w mojej ocenie, powtarzanie danych w tabelach, na rycinach i w tekście rozprawy. Pomimo tej ostatniej uwagi należy podkreślić logiczną strukturę i przejrzystość tej części pracy.

Osobny rozdział został poświęcony weryfikacji hipotez badawczych (rozdział 8. *Weryfikacja hipotez badawczych*). Autor odnosi się tu do kolejnych hipotez explicite wskazując, czy zostały one empirycznie potwierdzone. Stanowi to bardzo przejrzyste podsumowanie uzyskanych rezultatów. Skoro jednak Doktorant zastosował taki zabieg, w jakim celu ponownie ustosunkowuje się do hipotez w rozdziale 9. *Dyskusja nad uzyskanymi wynikami*. Nie znajduję też żadnego uzasadnienia dla kolejnego już

przedstawiania w tej części pracy szczegółowych danych liczbowych. W tej części rozprawy doktorant powinien wykazać się umiejętnością dokonania krytycznej oceny uzyskanych rezultatów i ich zobrazowania na tle dotychczasowego dorobku naukowego. Jest to najtrudniejszy etap postępowania naukowego, wymagający bogatej wiedzy i dużej biegłości w posługiwaniu się nią. Doktorant sprawnie omawia wyniki badań własnych, nie zawsze jednak odnosi je do rezultatów uzyskanych przez innych badaczy, prowadzi więc naukową dyskusję, jednak w niektórych miejscach pozostawia ona niedosyt. Najwięcej odwołań do literatury znajdziemy w podrozdziale 9.1. dotyczącym struktury prototypowej sytuacji sportowej. W dalszych podrozdziałach jest ich zdecydowanie mniej, w rozdziale 9.3. nie ma ich wcale, jest więc to raczej ponowny opis i interpretacja uzyskanych wyników niż dyskusja.

Cenny jest rozdział 9.6. stanowiący podsumowanie, zwłaszcza treści zawarte na stronach 104-107, gdyż wcześniej, całkiem niepotrzebnie w mojej ocenie, Autor kolejny raz przywołuje szczegółowe dane liczbowe. Tu znajdujemy prawdziwą naukową dyskusję. Doktorant nie tylko odnosi wyniki do literatury przedmiotu, lecz także przedstawia poznawcze i praktyczne znaczenie uzyskanych rezultatów. W rozdziale 10. zatytułowanym *Wnioski* znajdziemy zarówno wnioski (punkt 2 i 5) jak i przedstawione w opisowej formie wyniki (punkty 1, 3 i 4). Przyznam, że brakuje mi sformułowanych *explicite* wniosków natury praktycznej – wskazówek dla trenerów i zawodników. A przecież we wstępie (s. 7) Doktorant pisze: *Adresatami pracy są w szczególności trenerzy, psychologowie, badacze sportu oraz zawodnicy zainteresowani uwarunkowaniami skutecznego działania w piłce nożnej.*

Z obowiązku recenzenta pragnę zwrócić uwagę na drobne błędy i niezręczności językowe (na przykład użycie określenia ilość zamiast liczba w odniesieniu do punktów, s. 57), błędy interpunkcyjne (w spójnikach np. *mimo iż* (s. 39) i *jako że* (np. s. 53) oraz zdaniach złożonych), pomijanie znaków diakrytycznych, niepotrzebne spacje przy stosowaniu łączników (s. 37), kropki w tytułach tabel (i rycin) oraz tzw. wiszące literki czyli jednoliterowe spójniki i przyimki, które znajdują się na końcu linii tekstu. Nie mogę przemilczeć nazwania badanych *grupą badawczą* (s. 63 i 64). Wymiar *ruchowa aktywność* początkowo (s. 13-16) oznaczano skrótem *AKT*, później (od s. 17) – *RUA*.

W podsumowaniu pragnę podkreślić, że pomimo przedstawionych powyżej krytycznych uwag oceniana rozprawa doktorska stanowi właściwie zaplanowane i dobrze zrealizowane oryginalne zamierzenie badawcze. Praca ta wnosi nowe, interesujące poznawczo i znaczące ze względów praktycznych treści do wiedzy z zakresu nauk o kulturze fizycznej. W mojej opinii rozprawa mgr. Łukasza Bojkowskiego pt. *Sytuacyjne,*

psychologiczne i koordynacyjne uwarunkowania skuteczności gry indywidualnej w piłce nożnej spełnia wymagania formalne i merytoryczne stawiane rozprawom doktorskim i kwalifikuje Doktoranta do nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk o kulturze fizycznej. Wnoszę więc do Wysokiej Rady Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego w Poznaniu o dopuszczenie mgr. Łukasza Bojkowskiego do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Menzieska